

міждисциплінарний характер освітньої програми. Крім того, свого часу одним з мотивів відкриття цієї ОП був запит студентів на більшу практикоорієнтованість фахової підготовки. Саме запит на практикоорієнтованість мав вирішальний вплив на те, що структурно зміст навчальної дисципліни складається з двох модулів: «Сучасні теоретичні традиції дослідження війни та миру», «Практичний вимір теоретичних проблем».

Таким чином, запропонувавши до розгляду проблему концептуалізації викладання, ми не мали на увазі дещо банальну необхідність принципів впорядкування змісту навчальної дисципліни та процесу її вивчення. Ми мали на меті обґрунтувати потребу чіткої кореляції різних аспектів концептуалізації та системоутворюючу роль в цьому процесі теоретико-методологічного підходу, якого дотримується викладач в осмисленні того чи іншого явища міжнародних відносин, в нашому випадку – війни та миру.

УДК 327

ЗАГОСТРЕННЯ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ПРОТИРІЧ, НАСЛІДКИ ТРАМПІЗМУ ТА ПРОБЛЕМА КОНСОЛІДАЦІЇ ЗАХОДУ

І. Ю. Чарських

Загальна консолідована позиція «сукупного Заходу» щодо форм і темпів глобалізації за чотири роки президентства Дональда Трампа піддалася суттєвій ерозії, і команді Джо Байдена відновляти її непросто.

У умовах фінансово-економічної глобалізації останнього десятиліття ХХ ст. та першого десятиліття ХХІ ст. епіцентр світового виробництва поступово переміщувався до Китаю – зони найефективнішого виробництва, в першу чергу, за такими параметрами, як інтенсивність праці та низькі виробничі витрати. Прибутковість американських ТНК, бізнес яких базується на галузях реального виробництва (від енергетичних компаній до навіть ВПК, не кажучи вже про автопром), ставала дедалі відчутно нижчою за прибутковість спекулятивного капіталу фінансових кіл, очолюваних американськими банками – провідниками фінансово-економічної глобалізації за неоліберальними рецептами. Потужний запит виробничого капіталу на зміну вектору розвитку США, а відтак – і зовнішньополітичного курсу цієї держави, підтриманий «корінною Америкою» – зацікавленими у робочих місцях працівниками реального сектору – був реалізований завдяки приведенню Дональда Трампа у Білий дім в результаті перемоги на президентських виборах 2016 р., перегляду доктрини національної безпеки та здійсненню низки різких зовнішньополітичних заходів – від скасування й перегляду значної кількості торгівельних угод до розробки планів скорочення американської військової присутності в більшості регіонів світу.

Через зміну геоекономічних пріоритетів у Білому домі традиційна боротьба американських та європейських компаній за контроль світових ринків набула драматичного загострення. Фінансово-промисловим групам США, орієнтованим на виробництво, в 2017–2020 рр. вдалося тимчасово і частково відтіснити від верховної влади представників великого ІТ та банківського бізнесу, статки якого множаться за рахунок контролю за глобальними фінансовими потоками. Спроба повернути епіцентр світового виробництва в США через розрив американською адміністрацією та переукладення низки міжнародних торгівельних угод мала своїм наслідком ускладнення дипломатичних стосунків США, в т. ч. з країнами ЄС. Останні продовжували перебувати в парадигмі, переважним чином, фінансової глобалізації, яку намагався торпедувати Д. Трамп.

Дипломатичні ускладнення також поглиблювалися у зв'язку з негативним ставленням адміністрації Д. Трампа до т. зв. «кліматичних угод», які небезпідставно трактувалися трампістами як лицемірне прикриття фінансово-олігархічних засобів послаблення

виробничого капіталу через позбавлення його надприбутків за рахунок здороження виробництва, чи його заборону в певних ареалах або галузях. Вихід США з Паризької (2015 р.) кліматичної угоди в 2019–2020 рр. трактувався ліберальною, в т. ч. європейською, пресою як нехтування здобутками світової дипломатії та зневаження устремлінь «прогресивної частини людства» до збереження життя планети.

Прояви ізоляціонізму та «економічного націоналізму» США супроводжувалися вимогами до союзників – в першу чергу в Європі, – сповна сплачувати за безпеку та недипломатичним стилем поведінки американського лідера у 2017–2020 рр.

Спроби Трампа комерціалізувати військово-політичні відносини з союзниками призвели у більшості країн-членів НАТО до збільшення відсотку ВВП, який витрачається на військові потреби. Тим не менше, адміністрація президента Трампа, вважаючи це недостатнім, ініціювала виведення значної частини американських військ з Німеччини, продовжуючи звинувачувати німецький уряд та уряди низки інших європейських країн в невиконанні їхніх зобов'язань по видатках на оборону.

Геоелекономічні протиріччя між США та низкою країн ЄС яскраво проявилися у зв'язку з позицією американської адміністрації щодо будівництва газогону «Північний потік-2». Білий дім та посольство США в Берліні створили потужний тиск на уряд Німеччини та сусідніх з нею країн з метою не допустити завершення будівництва, Конгрес ввів односторонні екстериторіальні санкції, які зачепили понад сто німецьких і європейських компаній. В Берліні та Відні характеризували такі дії як елементи економічної війни з боку Сполучених Штатів, які недобросовісними способами намагаються просунути на ринку продукцію власної енергетичної промисловості. Цей кейс підкреслив брак міжнародної суб'єктності як ЄС в цілому, так і Німеччини – провідної його сили – зокрема.

Тяжіючи до самостійного створення дописів у Твіттері, Дональд Трамп неодноразово припускався недипломатичних висловів на адресу своїх колег-зарубіжних лідерів. Офф-лайн дипломатія США при Трампі в очах лідерів ЄС нерідко нагадувала поведінку слона в посудній лавці: підтримка Брекзиту, визнання Єрусалиму столицею Ізраїлю і перенесення туди посольства США у грубе порушення резолюцій ООН, вихід з ядерної угоди з Іраном, вимоги до Данії продати Сполученим Штатам Гренландію, публічне висловлювання неприязні до канадського прем'єра Трюдо, спроби наперед європейців перекупити майбутні німецькі медичні засоби боротьби з COVID-19... Все це підживлювало неприязнь старих членів ЄС до американського лідера. Не випадково Західна Європа ще до офіційного оголошення результатів виборів президента США-2020 поспішила визнати перемогу Джо Байдена, тим самим намагаючись якнайшвидше легітимізувати його у якості нового очільника США.

Безперечно, повороту до Realpolitik у глобальному масштабі сприяла не тільки адміністрація 45-го президента США, а й силові дії РФ на міжнародній арені та нарочитий прагматизм КНР. Але залишається фактом, що саме за каденцію Трампа відбулося таке насичення світової політики неліберальними елементами, що повернення до засад фінансово-економічної глобалізації вважають неможливим навіть її колишні адепти-неоліберали – як в академічних колах і мозкових центрах на кшталт Ради з міжнародних відносин, так і представники адміністрації Джо Байдена, безпосередньо відповідальні за американську зовнішню політику.

Внаслідок загострення геоелекономічних і політичних американо-європейських протиріч і похідних від цього дипломатичних ускладнень між США та ЄС міжнародне середовище для України виявилось менш сприятливим, ніж було б за відсутності вказаних чинників. Зі слів політичного керівництва України як при П. Порошенку, так і при В. Зеленському, для України важливо, щоб Росія пішла з тимчасово окупованого Донбасу та анексованого Криму. У зв'язку з цим найважливіший аспект допомоги з боку США означав би мобілізацію міжнародної спільноти для чинення тиску на Російську Федерацію. Але така консолідованість стала проблематичною внаслідок зростання недовіри між партнерами. Хоча, за словами офіційних осіб по обидві сторони Атлантики, Донбас і Крим були точками занепокоєння, але «спільна рішучість США і ЄС відстоювати суверенітет і територіальну

цілісність України» переважно декларувалася на рівні офіційних речників. Справа до дієвих санкцій не доходила.

У хитросплетіннях зазначених протиріч Україна часто змушена була займати якусь позицію, обирати чиюсь сторону, що, по-перше, погіршувало стосунки з іншою стороною диспуту (як-от – з Німеччиною внаслідок суперечок навколо санкцій проти «Північного потоку-2»), по-друге, маневрування не завжди легко дається в умовах суверенітету, сильно обмеженого зовнішнім тиском та фінансовими зобов'язаннями, і, усе це, по-третє, не відновлює чи зміцнює, а навпаки – послаблює державний суверенітет. Реально ж дбати про безпеку та ефективно відстоювати інтереси країни можливо лише при наявності такого суверенітету.

Підсекція філософії

УДК 35:321.01:130.2:572.026

ФІЛОСОФІЯ ПРОСВІТНИЦТВА І ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

В. П. Кіпень

Амбіційний інтегральний соціально-інженерний експеримент створення «Єдиної Європи» здійснюється уже більше півстоліття і демонструє не тільки надзвичайно значимі результати, а й не менш великі перешкоди в ході свого поступу. Можна зауважити найбільш помітний прогрес в плані створення та функціонування інституційних структур, які політично та економічно зв'язують європейський простір та проводять корабель ЄС через достатньо чисельні шторми та шквали зовнішнього і внутрішнього порядку. Однак загальний успіх чи невдача цього глобального експерименту не меншою мірою залежать від становлення та зміцнення унікального духовно-ментального простору європейської унії, який отримав офіційне визначення як «європейська ідентичність».

Для України, яка хоче бути в перспективі частиною Європейського Союзу, а нині має з ним різнобічні тісні зв'язки та залежності стратегічного порядку, розуміння того, що входження в ЄС – не лише приведення у відповідність з критеріями ЄС інституційно-правових механізмів, а й зближення в культурно-духовному сенсі, в ціннісних засадах образу життя українців та європейців, має бути покладене в самий фундамент її політики європейської інтеграції.

Складність точного визначення такого духовного феномену як європейська ідентичність пов'язана з онтологічною незавершеністю його, незакінченістю формування, триваючим процесом змін первинних засад, переосмисленням ідейного коріння, трансформаціями під впливом сучасних викликів.

Е.Сміт підкреслював визначальну роль пам'яті у формуваннях ідентичностей [1, с. 165–166]. Пам'ять концентрується в історії спільнот, народів в цілому, історії духовній зокрема. Щодо Європи переконливо показано це у фундаментальній роботі Н. Дейвіса «Європа. Історія» та Ф. Шабо в «Історії ідеї Європи» [2]. Отже, формування європейської ідентичності безпосередньо пов'язане із духовною традицією самої Європи, її «ментальною географією» – систематизацією власних цінностей та уявлень про навколишній простір [3, с. 259].

Сучасна Європа є плодом власної історичної свідомості, духовної культури, на фундаменті якої будується нинішня економічна, політична, культурна єдність. О. Гнатюк, дослідниця з Польщі, слушно зауважує: «...Коли заходить розмова про європейську ідентичність, зазвичай апелюють до поняття спільноти, опертої на середземноморській (грецькій і римській) культурі та на християнстві (іноді разом з його коренями), яке сформувало Європу, а також – хоч і не завжди – до спадщини епохи Ренесансу» [4, с. 66]. До цього варто додати ідейний спадок епохи Просвітництва, Нового часу, що найбільш повно знаходить відображення у філософії.